

EEN TWEEDE OPGRAVINGSCAMPAGNE OP DE TJONGERIAAN- NEDERZETTING VAN REKEM

R. LAUWERS

Na een eerste campagne in het voorbije jaar, werd van 1 juli tot 31 december 1985 het terreinwerk op de Tjongeriaannederzetting te Rekem (gemeente Lanaken) hernomen. De opgraving, waarbij dit jaar een terrein van om en bij de 8.000 m² werd onderzocht, werd gerealiseerd in samenwerking tussen het Laboratorium voor Prehistorie van de Katholieke Universiteit te Leuven en de Nationale Dienst voor Opgravingen. Binnen het onderzochte gebied, dat na twee campagnes ca. 1.5 ha bestrijkt, zijn nu in totaal 14 individuele structuren uit de Tjongeriaankultuur gelokaliseerd. Enkele uitzonderingen niet te na gesproken (RE-3, RE-7 en RE-9), konden de systematische opgravingen op de meeste van deze structuren voltooid worden.

De prehistorische nederzetting is gesitueerd op een grote duinrug in de Maasvallei en is gelegen aan rand van de alluviale vlakte. Blijkbaar werden ook na de tweede opgravingscampagne de grenzen van de bewoningszone uit het Tjongeriaan niet volledig bereikt. Integendeel, naast de twee duidelijk gescheiden woonzones in sectoren A en B (fig.1), kondigt zich ten W van sektor B een nieuwe zone aan met identieke sporen uit het Tjongeriaan. Een afstand van ongeveer 80 m scheidt beide zones van elkaar. In sektor C werd enkel de structuur RE-14 integraal opgegraven. Onze aandacht ging in de eerste plaats naar sektor B, waar 4 nieuwe structuren werden onderzocht RE-10 tot RE-13. Het feit dat de bewoningssporen hier vrij dicht gegroepeerd zijn laat ons toe de sektor B als een aparte woonzone te beschouwen; talrijke refits bewijzen minstens een gedeeltelijke onderlinge afhankelijkheid van de onderscheiden structuren. Hun totale aantal bedraagt momenteel 10. Naar alle zijden is de ruimtelijke begrenzing van deze zone voldoende geprospecteerd, met dien verstande dat ten SE van RE-11 het terrein verstoord is door een grintuitbating en een ruimere prospectie vereist is in NE richting.

De archeologische structuren, die bestaan uit concentraties van lithisch materiaal, kunnen in essentie tot twee onderscheiden types herleid worden. Structuren zoals RE-5, RE-6, RE-10 en RE-12 hebben een aantal fundamentele kenmerken gemeen. De materiële resten (vuurstenen en minerale artefakten) zijn in grote hoeveelheden vertegenwoordigd op dit type van structuur. Vooral, de ruimtelijke spreiding van deze woonresten is aanzienlijk : gemiddeld beslaan deze een oppervlakte van ongeveer 50 m². Verschillende aktiviteitszones, aangeduid door concentraties van bepaalde technologische en typologische artefakttypes, laten een complexe ruimtelijke organisatie vermoeden op deze structuren. Steeds is het ganse gamma van werktuigen typisch voor de Tjongeriaankultuur aanwezig (cf. infra). Meest kenmerkend voor deze categorie van structuren is de aanwezigheid van een grote hoeveelheid verbrande zandstenen en kwartsieten, vermoedelijk afkomstig van ontmantelde haarden. In de verspreiding van deze minerale resten - zowel verbrande als niet verbrande elementen - kunnen echter geen éénduidige konstrukties afgelijnd worden. De ontdekking in 1985 van concentratie RE-10 brengt hierin mogelijk meer licht. In het spreidingsplan van de minerale resten kan eventueel een ronde vorm met een diameter van 4 à 5 m afgelijnd worden. Weerspiegelt deze cirkelvormige spreiding, met uitzondering van de gealigneerde zandstenen in het oostelijk deel, de afbakening van de binnenruimte van een woonkonstruktie? (LAUWERS, 1986). Voorlopig kan deze hypothese niet bevestigd worden.

Het tweede type van archeologische structuur, dat op de nederzetting van Rekem veelvuldig voorkomt, onderscheidt zich in de eerste plaats door de beperkte oppervlakte waarover de resten verspreid liggen: tussen 5 à 10 m² maximum. Zandsteen of kwartsiet vormen geen wezenlijk aandeel in het lithisch materiaal. De densiteit van de artefakten, waarbinnen meestal bepaalde typen domineren, is soms biezonder groot. Vrijwel zeker hebben we hier te maken met plaatsen waar slechts een beperkt aantal taken verricht werden, debitageaktiviteit is in de meeste gevallen primordiaal naast de vervaardiging van bepaalde werktuigen en bijvoorbeeld het schachten van pijlbewapening (aanduidingen te RE-1). De campagne van 1985 heeft het teoretisch onderscheid tussen deze twee basistypes van structuren te Rekem bevestigd. Terwijl RE-10 en RE-12 aansluiten bij het eerstvermelde type, zijn RE-11 en RE-14 die onderling sterk gelijkend zijn, volledig te vergelijken met de kleine, dichte concentraties lithisch materiaal waaruit een beperkt aantal specifieke taken blijkt. Te RE-14 bijvoorbeeld zijn de vele kernen excentrisch gesitueerd t.o.v. een goed afgelijnde concentratie van afvalprodukten van de debitage. Tussen de schaarse werktuigen zijn de mikroklingen met afgestompte boord sterk dominant. Te RE-11 (fig.3) zijn zelfs de meeste kernen - van opvallend grote dimensies (cf. fig.4)- gegroepeerd op een klein oppervlak aan de rand van de concentratie (kwadraat N22E108).

De algemene kenmerken van het werktuigenbestand (LAUWERS, 1985a) worden ook in het lithisch materiaal van de concentraties RE-9 tot RE-14 herhaald (fig.5). De frequentie van de verschillende werktuigtypes kunnen afgelezen worden in de inventaris van de concentraties RE-10 en RE-11. Eindschrabbers en stekers zijn zoals bekend de dominante werktuigen, naast zeldzamere afgeknotte klingen en boren. Bij de twee eerste werktuigtypes valt de evolutie naar kleine afmetingen sterk op. Composiete werktuigen stellen steeds de combinatie eindschrabber-steker of bec-steker (fig.5, 11) voor. Bij verscheidene stukken is een sterke, macroscopische sleet merkbaar (fig.5, 7) en afgeschilferde stukken zijn zeer zeldzaam te Rekem. Spitsen, waarvan het merendeel typische Tjongerspitsen, zijn numeriek steeds de mindere van mikroklingen met afgestompte boord.

Tabel. Algemene inventaris van het werktuigenbestand van de concentraties RE-10 en RE-11.

	RE-10		RE-11	
	N	%	N	%
Eindschrabbers	9	6,2	6	7,6
Stekers	48	33,3	30	38,0
Composiete werktuigen	3	2,1	1	1,3
Boren, becs	8	5,5	-	-
Afgeknotte klingen	7	4,9	1	1,3
Geretoucheerde elementen	22	15,3	12	15,2
Spitsen	7	4,9	8	10,1
Mikroklingen afgest. boord	36	25,0	19	24,0
Diverse	4	2,8	2	2,5
Totaal	144		79	

Het onderzoek van de remontages biedt interessante perspectieven niet enkel wat betreft de interne organisatie van de individuele structuren maar evenzeer aangaande hun onderlinge afhankelijkheid. Zo zijn er naast de interne refits talrijke verbindingen gerealiseerd tussen ruimtelijk nabije structuren, zoals bijvoorbeeld tussen RE-1 en RE-7 en RE-5 en RE-6. Maar ook over grotere afstanden worden verplaatsingen van elementen genoteerd, zoals in het geval van RE-10 waar bepaalde zandstenen vanuit RE-6 (afstand ca. 40 m) werden aangebracht en sporen van posterieure verbranding tonen. De kwestie van gelijktijdigheid van de onderscheiden structuren in deze bewoningszone wordt hiermee in alle duidelijkheid gesteld.

Addendum

Ondertussen werd de derde opgravingscampagne , van juli tot september 1986, afgesloten. De aandacht ging in de eerste plaats naar het beëindigen van de opgravingen van structuren uit vorige campagnes; zo werd het onderzoek van de concentratie RE-7 voltooid. De prospektie van de bewoningszone in sektor B werd uitgebreid in het NE deel. In deze zone leverde het onderzoek van de periferie van concentratie RE-12 nieuwe gegevens op aangaande het voorkomen van geïsoleerde artefakten - vaak werktuigen of voorwerpen van grotere omvang- buiten de eigenlijke concentratie. Tenslotte werden twee nieuwe structuren ontdekt in deze zone ten NW van RE-5. Beide structuren RE-15 en RE-16 beslaan slechts enkele vierkante meters, de spreiding van de lithische resten (louter vuursteen) is in het geval van RE-16 zeer dicht.

Bibliografie

LAUWERS R., 1985. Eerste opgravingscampagne op de Tjongeriaannederzetting te Rekem. Archaeologia Belgica, I,2, 7-12.

LAUWERS R., 1985. Découverte d'un vaste campement du Paléolithique final dans la vallée de la Meuse. L'Anthropologie, 89, no.4, 557-559.

LAUWERS R., 1986. Le gisement tjongérien de Rekem (Belgique). Premier bilan d'une analyse spatiale. In M. OTTE (ed.). Les civilisations du Paléolithique final de la Loire à l'Oder. Symposium, 19-22 december, Luik. ERAUL, (in druk).

Legende der figuren

Fig.1. Algemeen plan van de onderzochte sleuven (campagnes 1984 en 1985) met schematische weergave van de concentraties van lithisch materiaal (RE-1 tot RE-14).

Fig.2. Structuur RE-10 : plan met de verspreiding van resten in zandsteen, kwartsiet en kwarts.

Fig.3. Partiële weergave van het grondplan van structuur RE-11 : de centrale debitageplaats.

Fig. 4. Lithische industrie van de concentratie RE-11 : kernen (nrs. 1-4); groot okerplakiet met wrijfsporen (nr.5).

Fig. 5. Werktuigen van de concentratie RE-10 : eindschrabbers (nrs.1-5); stekers (6, 8-10); meervoudige steker met sterke sleet (7); combinatiewerktuig (stekerbec) met sterke gebruikssporen (11); Tjongerspitsen (12-13); spits met afgestompte boord (14); mikroklingen met afgestompte boord (15-18).

Fig. 1.

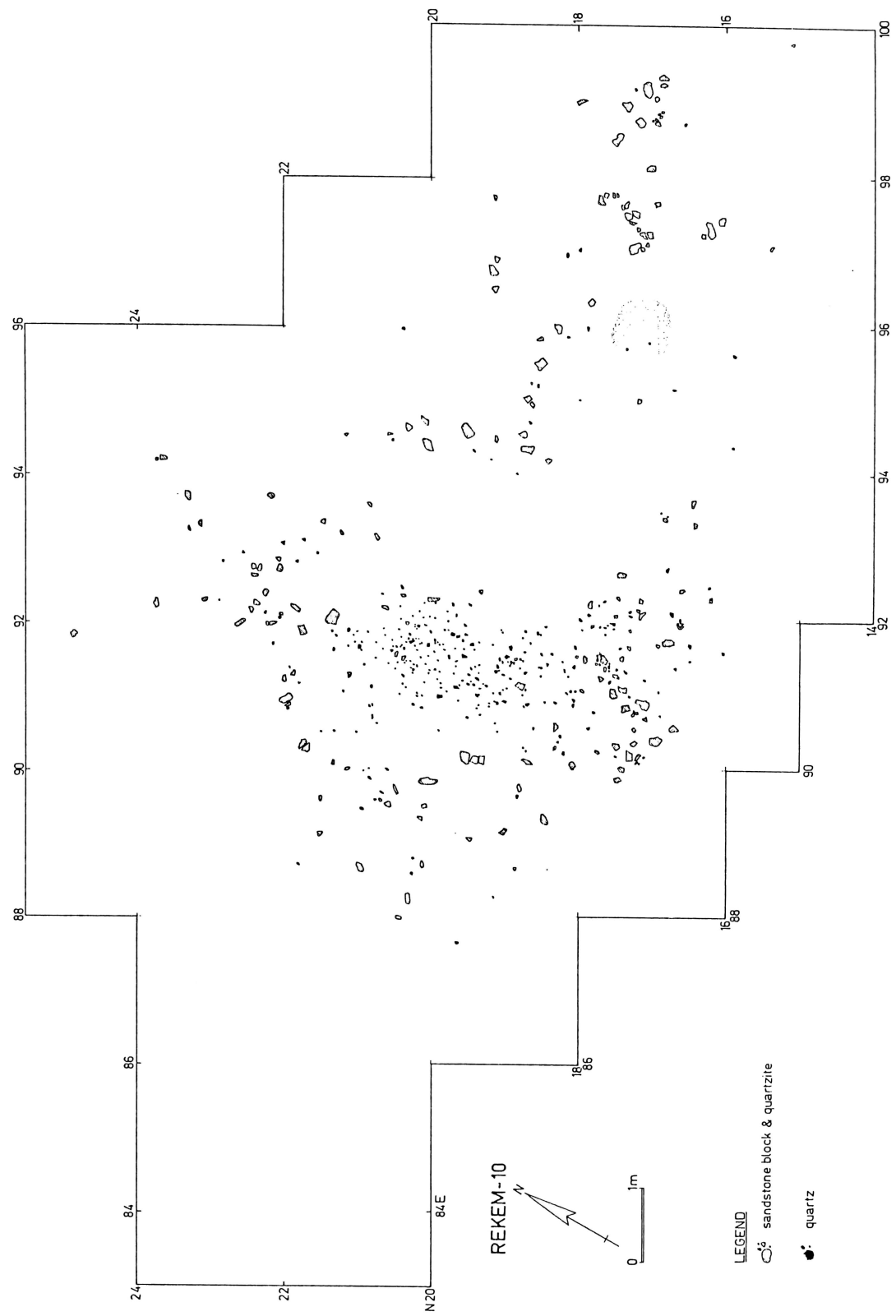
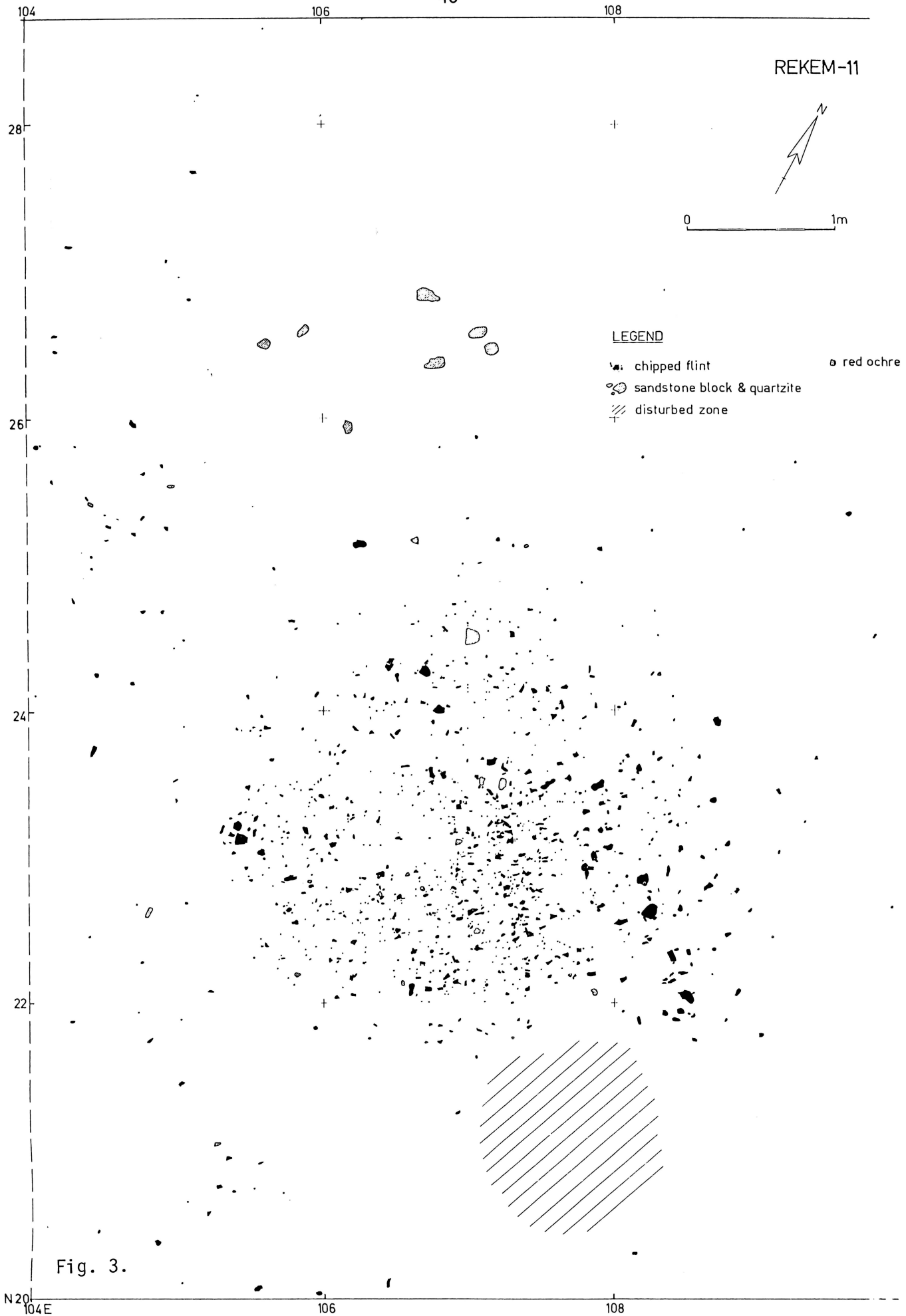

Fig. 2.

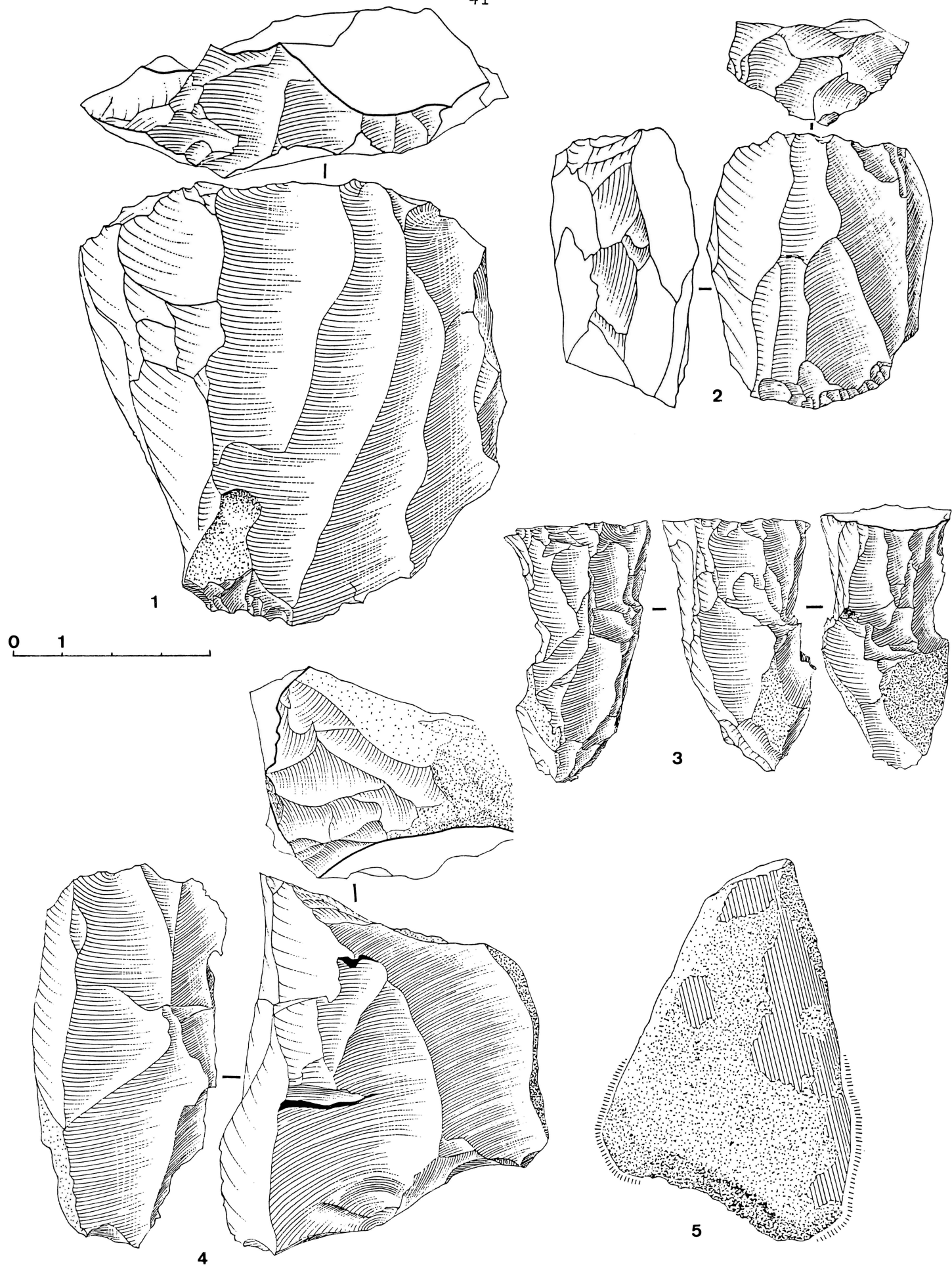

Fig. 4.

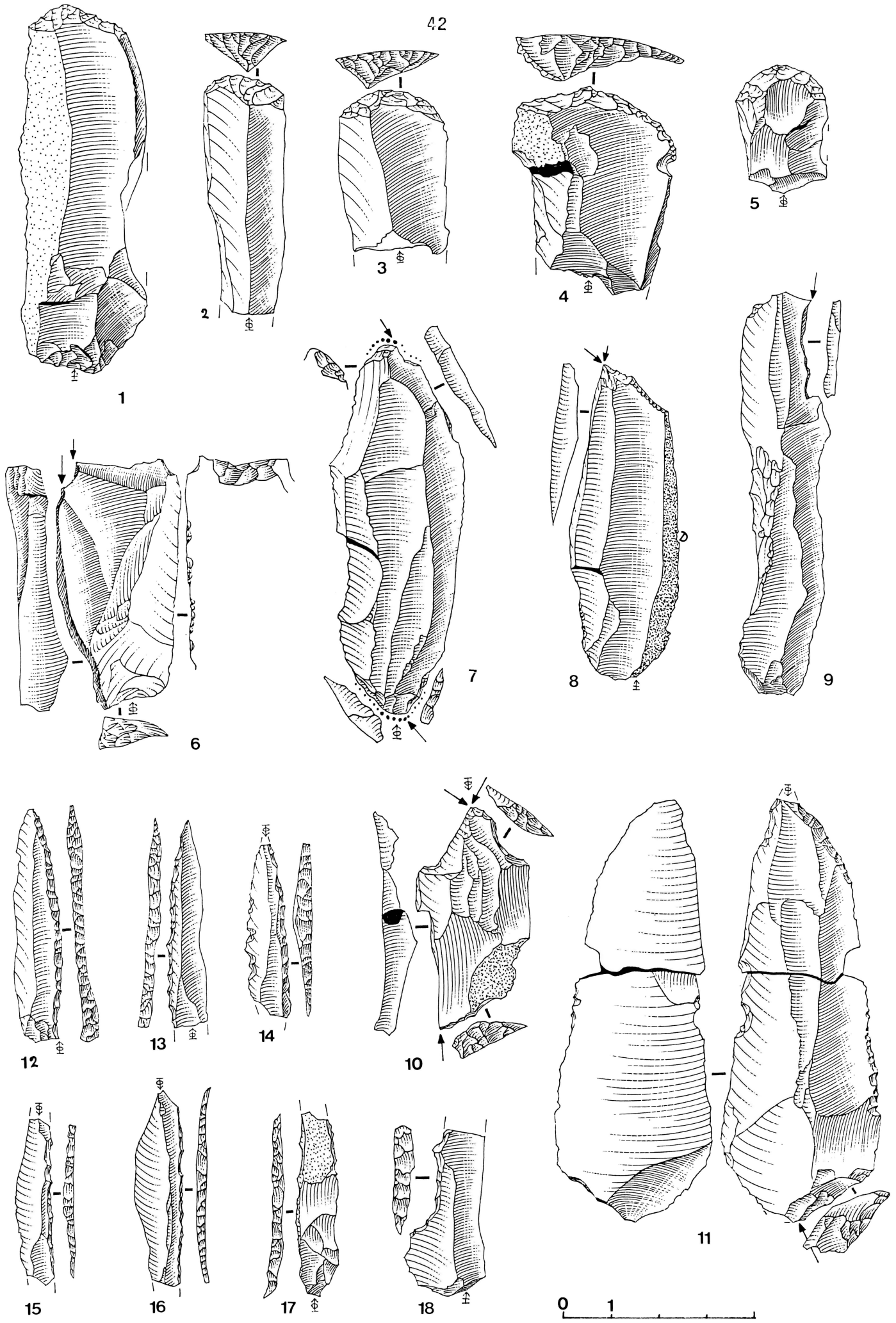

Fig. 5.